

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

© Съвет на Европа/Европейски съд по правата на човека, 2013 г. Този превод не обвързва Съда. За допълнителна информация, моля вижте пълните указания за авторските права в края на документа.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2013. This translation does not bind the Court. For further information see the full copyright indication at the end of this document.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2013. La présente traduction ne lie pas la Cour. Pour plus de renseignements veuillez lire l'indication de copyright/droits d'auteur à la fin du présent document.

ВТОРО ОТДЕЛЕНИЕ

ДЕЛО SİNAN IŞIK СРЕЩУ ТУРЦИЯ

(жалба № 21924/05)

РЕШЕНИЕ

СТРАСБУРГ

2 февруари 2010 г.

ОКОНЧАТЕЛНО

02/05/2010 г.

Това решение ще стане окончателно при условията на чл. 44 § 2 от Конвенцията. То може да претърпи редакционни промени.

По делото Sinan Işık срещу Турция,

Европейският съд по правата на човека (второ отделение), заседаващ като камера в състав:

Françoise Tulkens, *председател*,

Ireneu Cabral Barreto,

Vladimiro Zagrebelsky,

Danutė Jočienė,

Dragoljub Popović,

András Sajó,

Işıl Karakaş, *съдии*,

и Sally Dollé, *секретар на отделението*,

след като разгледа делото в закрито заседание, проведено на 15 декември 2009 г.,

постановява следното решение, прието на същата дата:

ПРОЦЕДУРА

1. Делото е образувано по жалба (№ 21924/05) срещу Република Турция, внесена в Съда съгласно чл. 34 от Конвенцията за защита правата на човека и основните свободи („Конвенцията“) от турския гражданин г-н Sinan Işık („жалбоподателят“), на 3 юни 2005 г.

2. Жалбоподателят е представляван от г-н К. Genç, адвокат, практикуващ в Анкара. Турското правителство („правителството“) е представлявано от своя агент.

3. Жалбоподателят по-конкретно твърди, че отхвърлянето на искането му за замяна на думата „ислям“, вписана в личната му карта, с неговото вероизповедание „алеви“, е в нарушение на чл. 9 от Конвенцията. Той също така твърди, че са били нарушени и членове 6 и 14 от Конвенцията.

4. На 15 януари 2008 г. председателят на второ отделение е решил да уведоми правителството за жалбата. Било е взето решение камарата да се произнесе едновременно по допустимостта и по съществото на жалбата (чл. 29 § 3 от Конвенцията).

ФАКТИТЕ**I. ОБСТОЯТЕЛСТВАТА ПО ДЕЛОТО**

5. Г-н Işık е роден през 1962 г. и живее в Измир. Той е член на религиозната общност алеви, която има дълбоки корени в турското

общество и история. Това вероизповедание, което е под влияние конкретно на суфизма и определени предислямски вярвания, е считано от някои теоретици, изучаващи алевиите, за отделна религия, а от други за „същината” или „оригиналната форма” на исляма. Неговите религиозни практики се различават от практиките на сунитските школи на исляма¹ по някои аспекти като молитва, пости и поклонение (виж *Hasan and Eylem Zengin v. Turkey*, no. 1448/04, § 8, 9 октомври 2007 г.).

6. Жалбоподателят е заявил, че неговата лична карта, издадена от службата за гражданско състояние, съдържа квадратче „религия”, в което е посочено „ислям”, въпреки, че той не е последовател на тази религия.

7. На 7 май 2004 г. той е подал заявление до Районния съд в Измир, с което моли в личната му карта да бъде вписана думата „алеви” вместо думата „ислям”. Съответните части на неговото заявление гласят както следва:

„... думата „ислям”, отбелязана в моята лична карта, не отразява истинското положение. Като гражданин на Република Турция с принадлежност към алеви, считам, въз основа на своите познания и убеждения, че едно лице не може да принадлежи едновременно към „алеви” и към „ислям” (sic!). Като гражданин на светската република Турция, която съгласно Конституцията защитава свободата на религията и съвестта, аз отказвам да продължавам да нося бремето на тази несправедливост и на това противоречие, произтичащо от желанието за неутрализиране на страха, който е напълно безпочвен и дълбоко оскърбителен.”

8. На 9 юли 2004 г., по искане на съда, юрисконсултът на Дирекцията по религиозните въпроси е представил становище по молбата на жалбоподателя. По-конкретно, мнението му е било, че посочването на религиозни тълкувания или субкултури в квадратчето за означаване на религията в личните карти е несъвместимо с националното единство, републиканските принципи и принципът на секуларизъм. Той се е аргументирал по-конкретно, че думата „алеви”, обозначаваща подгрупа в рамките на исляма, не може да се счита за отделна религия или клон („*mezhep*”) на исляма. Тя е интерпретация на исляма под влиянието на суфизма и има конкретни културни особености.

9. На 7 септември 2004 г. съдът е отхвърлил молбата на жалбоподателя със следните мотиви:

„1. ... квадратчето за означаване на религия в личните карти съдържа обща информация за религията на гражданите. Следователно, уместно е да се разгледа въпросът, дали вероизповеданието алеви (*Alevilik*) представлява отделна религия или интерпретация на исляма. От становището, издадено от председателството на Дирекцията по религиозните въпроси, става ясно, че вероизповеданието алеви е интерпретация на исляма, което е повлияно от

1. По-голямата част от турското население се придържа към умереното тълкуване на исляма, присъщо за ханафитската теологична школа.

суфизма и има конкретни културни особености ... Съответно, това вероизповедание представлява интерпретация на исляма, а не религия като такава, съгласно установените общи принципи в това отношение. Освен това, религиите се вписват в личните карти само обобщено, а не като интерпретация или клон на някоя конкретна религия. Затова не е направена грешка при вписването на „ислям” в личната карта на жалбоподателя, който претендира, че е „алеви”.

2. Представените от жалбоподателя книги и статии разкриват, че Али¹ е описан като „лъвът на Аллах” или нещо подобно. Фактът, че определени поеми съдържат различни изрази, не означава, че вероизповеданието алеви не е част от исляма. Тъй като Али е един от четирите халифи на исляма и зет на Мохамед, той трябва да се счита за една от видните личности на исляма...

3. В християнството например също има подгрупи като католици и протестанти, които при все това се базират на християнството. Тоест, когато някой се придържа към конкретна интерпретация на исляма, това не означава, че тази интерпретация не е част от исляма ...”

10. На непосочена дата жалбоподателят е внесъл жалба в Касационния съд. Той се е оплакал, че е бил длъжен да разкрие своите вярвания, защото е задължително да посочи религията си в своята лична карта, без неговото съгласие и в нарушение на правото на религия и съвест по смисъла на чл. 9 § 1 от Конвенцията. По-нататък той твърди, че въпросното посочване, произтичащо от чл. 43 от Закона за гражданската регистрация (Закон № 1587), не може да се счита за съвместимо с чл. 24 § 3 от Конституцията, който гласи, че „никой не трябва да бъде принуждаван ... да разкрива своите религиозни вярвания и убеждения”. Той е посочил също, че е внесъл две жалби, първата за заличаване от неговата лична карта на думата „ислям” като описание на неговата религия, и втората, за вписване на думата „алеви” в съответното квадратче. Той е посочил, че първоинстанционният съд е имал възможност да разгледа двете молби поотделно, като допусне първата и отхвърли втората, установявайки, че въпросното посочване не е съвместимо с чл. 24 § 3 от Конституцията. На последно място, той е оспорил процедурата, в рамките на която е отхвърлена неговата жалба, в която Дирекцията по религиозните въпроси е описала неговата вяра като интерпретация на исляма.

11. На 21 декември 2004 г. Касационният съд е потвърдил решението на по-долния съд без допълнителни мотиви.

1. Али е бил четвъртият ислямски халиф. Алевиите считат, че той е първият имам, и той играе централна роля в тази вяра.

II. ПРИЛОЖИМО ВЪТРЕШНО И МЕЖДУНАРОДНО ПРАВО И ПРАКТИКА

A. Вътрешно право

1. Конституция

12. Член 10 от турската конституция предвижда:

„Всички хора са равни пред закона без никакви различия, основани на език, раса, цвят на кожата, пол, политическо мнение, философско убеждение, религия, членство в религиозни секти или на други подобни основания.”

...

Държавните органи и административните власти трябва да действат в съответствие с принципа на равенство пред закона при всички обстоятелства.”

13. Приложимите части на чл. 24 гласят:

„Всеки има право на свобода на съвестта, вярата и религиозните убеждения.

...

Никой не трябва да бъде принуждаван да участва в молитви, богослужение или религиозни служби, или да разкрива своите религиозни вярвания и убеждения; никой не трябва да бъде порицаван или преследван за своите религиозни вярвания или убеждения. ...”

14. Член 136 предвижда:

„Дирекцията по религиозните въпроси, която е част от общата администрация, трябва да изпълнява възложените ѝ задължения по силата на конкретния закон, на който е подчинена, в съответствие с принципа на секуларизъм, и трябва да бъде отделена от всички политически възгледи или идеи с оглед на националната солидарност и цялостност.”

2. Закон за гражданската регистрация (Закон № 1587)

15. Съответните части от чл. 43 от Закона за гражданската регистрация (*Nüfus Kanunu*), в редакцията им през разглеждания период, гласят както следва:

„Гражданските регистри трябва да съдържат следната информация относно лицата и семействата ...

(а) Информация относно гражданското състояние:

(1) Собствено и фамилно име, пол, собствено и фамилно име на родителите, моминско име;

(2) Място и дата на раждане и дата на регистрация (година, месец и ден);

(3) Корекции ...

(b) Друга информация

...

(2) Религия;

...”

3. Съдебна практика на Конституционния съд

16. С решение от 21 юни 1995 г., публикувано в Държавен вестник на 14 октомври 1995 г., Конституционният съд е приел, че чл. 43 от Закона за гражданската регистрация е в съответствие с чл. 2 (секуларизъм) и чл. 24 (свобода на религията) от Конституцията. Съдиите от Конституционния съд са приели по-конкретно следното:

„Държавата трябва да бъде осведомена за характеристиките на своите граждани. Тази информация се изисква за целите на публичната политика, общия интерес и икономическите, политическите и социалните императиви ...

Светската държава трябва да остане неутрална по отношение на религията. Съответно, посочването на религия в личните карти не трябва да провокира неравенство сред гражданите ... В една светска държава всички религии имат равен статут. Никой не бива да се намесва в убежденията или липсата на убеждения на другите. Освен това, въпросното правило е приложимо за всички убеждения и следователно не може да породи дискриминация ...

Правилото, че „Никой не бива да бъде принуждаван ... да разкрива своите религиозни вярвания и убеждения”, не може да се тълкува като забрана за посочване на религията на лицето в официалните регистри. Конституцията забранява принудата.

Принудата се отнася до разкриването на религиозните вярвания и убеждения. Понятието „религиозни вярвания и убеждения” не се ограничава от предоставянето на информация относно религията на всяко лице в гражданските регистри на държавата за демографски цели. Това понятие е широкообхватно и включва много фактори, свързани с религията и вярата.

Правилото, че „Никой не трябва да бъде принуждаван ... да разкрива своите религиозни вярвания и убеждения”, трябва да се чете заедно с правилото, че „никой не трябва да бъде порицаван или преследван за своите религиозни вярвания или убеждения”. При никакви обстоятелства това не води до принуда, порицание или преследване.

Освен това, съгласно чл. 266 от Гражданския кодекс, „пълнолетно лице може свободно да избере своята религия”. Следователно всеки, който желае да промени своята религия, посочена в гражданския регистър, може да представи

молба в този смисъл до регистрационните власти. Изменението ще бъде направено по нареждане на децентрализирания орган. По същия начин, всеки, който желае тази информация да бъде заличена, или да бъде вписана друга вяра, която не може да бъде приета като религия, може да подаде заявление до гражданските съдилища ...

В заключение, не може да се счита, че чл. 43 от Гражданския кодекс води до принуда. Той се отнася до информация, свързана с религията на лицето, която е посочена в гражданската регистратура за целите на публичната политика, общия интерес и обществената нужда ...”

Петима от единадесетте съдии на конституционния съд не са споделили мнението на мнозинството, намирайки, че обозначаването на религия в гражданските регистри на държавата и в личните карти е несъвместимо с чл. 24 от Конституцията. Един от съдиите от малцинството е възприел по-конкретно становището, че:

„Съгласно Закона за гражданската регистрация, родителите или законните представители на децата са длъжни да декларират религията на своите деца и ако пропуснат да направят това, не се прави никакво вписване. Включването на религия в семейните регистри и в личните карти, преди детето да достигне пълнолетие и без неговото съгласие, представлява *de facto* задължително разкриване на религия в ежедневието ... Това задължение за разкриване, произтичащо от посочването на религия в документ, потвърждаващ гражданското състояние, и представянето на този документ при записване в училище или при оформяне на формалностите на военната служба, всъщност представлява, според мен, „принуда”.”

4. Закон за услугите по гражданско състояние (Закон № 5490) и условията за неговото прилагане

17. Съответните пасажии в членове 7 и 35 от Закона за услугите по гражданско състояние (*Nüfus Hizmetleri Kanunu*), влязъл в сила на 29 април 2006 г. (отменящ посочения по-горе Закон за гражданската регистрация), гласят както следва:

Член 7

Лична информация, изисквана в гражданските регистри

„1. За всеки район или село се води граждански регистър. Гражданските регистри трябва да съдържат следната информация:

...

(е) Религия.

...”

Член 35
Корекция на данни

„1. Никакво вписване в гражданските регистри не може да се коригира без окончателно съдебно решение ...

2. Информацията относно религията на дадено лице се вписва или изменя въз основа на писмена декларация на съответното лице; квадратчето за тази цел може да бъде оставено празно или информацията да бъде заличена.”

18. Съответните части на чл. 82 от Правилника за приложение на Закона за услугите по гражданско състояние, приет на 29 септември 2006 г., гласят както следва:

Член 82
Молби, свързани с информация за религията

„Всяка информация относно религията на дадено лице се вписва, променя, заличава или пропуска съгласно писмените декларации на лицето. Исканията за промяна или заличаване на данни, свързани с религията, не подлежат на каквито и да било ограничения.”

5. Дирекцията по религиозните въпроси

19. Дирекцията по религиозните въпроси е създадена със Закон № 633 от 22 юни 1965 г. относно създаването и функциите на Председателството по религиозните въпроси, публикуван в Държавен вестник на 2 юли 1965 г. Член 1 на същия предвижда Председателството по религиозните въпроси, подчинено на министър-председателя, да носи отговорност за третирането на въпроси, свързани с вярата, богослужението и моралните принципи на исляма и определянето на места за богослужение. Върховният съвет по религиозните въпроси в рамките на Дирекцията представлява върховният решаващ и консултативен орган. Той се състои от шестнадесет членове, назначени от председателя на Дирекцията. Той е компетентен да отговаря на въпроси, свързани с религията (чл. 5 от Закон № 633).

В. Насоки за преглед на законодателството, имащо отношение към религията или вярата, приети от Венецианската комисия

20. Съответните части на документа, озаглавен „Насоки за преглед на законодателството, имащо отношение към религията и вярата”, приет от Венецианската комисия на нейната 59-та пленарна сесия (Венеция, 18 и 19 юни 2004 г.), гласят както следва:

„II. Съществени въпроси, които обикновено възникват в законодателството

...

2. Дефиниция на „религията“. Законодателството често включва разбираемия опит да се даде дефиниция на религията или на свързаните с нея термини („секти“, „култове“, „традиционни религии“ и др.). В международното право не съществува общоприета дефиниция на такива термини и много държави са изпитали затруднение при дефинирането на тези термини. Твърдяло се е, че такива термини не могат да бъдат дефинирани в юридически смисъл, поради присъщата неяснота на понятието религия. Обичайна грешка при дефинирането е да се изисква наличието на вяра в Бог като необходимост, за да може нещо да се счита за религия. Най-очевидните противоположни примери са класическият будизъм, който не е теистичен, и хиндуизмът, който е политеистичен...

3. Религия или вяра. Международните стандарти не говорят за религия в изолиран смисъл, а за „религия“ или „вяра“. Аспектът „вяра“ обикновено се отнася до дълбоко залегнали в съзнанието убеждения за човешкото състояние и света. По същия начин, за атеизма и агностицизма например е общоприето да се счита, че имат правото на същата защита като религиозните убеждения. Много обичайно за законодателството е да не защитава адекватно (или *изобщо* да не споменава) правата на хората, които не вярват. ...

В. Основополагащи ценности, стоящи в основата на международните стандарти за свобода на религията или вярата

В пределите на региона на ОССЕ е установено широко съгласие относно очертанията на правото на свобода на религията или вярата, както са формулирани в приложимите международни инструменти за правата на човека. Фундаменталните положения, които трябва да се имат предвид при прегледа на законодателството в тази област, включват следните важни въпроси:

1. Вътрешна свобода (*forum internum*). Основните международни инструменти потвърждават, че „[в]секи има право на свобода на мисълта, съвестта и религията“. За разлика от проявите на религията, правото на свобода на мисълта, съвестта и религията като *forum internum* е абсолютно и не може да бъде предмет на каквито и да било ограничения. Така например, недопустими са правни изисквания, налагащи задължително недоброволно разкриване на религиозните убеждения ...”

ПРАВОТО

I. ТВЪРДЯНО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 9 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

21. Жалбоподателят твърди, че е нарушен чл. 9 от Конвенцията, който предвижда:

„1. Всеки има право на свобода на мисълта, съвестта и религията; това право включва свободата на всеки да променя своята религия или убеждения и свободата на изповядва своята религия или убеждения индивидуално или

колективно, публично или в частен кръг, чрез богослужение, преподаване, практикуване и спазване на ритуали.

2. Свободата да се изповядват религията или убежденията подлежи само на такива ограничения, които са предвидени от закона и са необходими в едно демократично общество в интерес на обществената сигурност, за защитата на общественения ред, здравето и морала или за защитата на правата и свободите на другите.”

22. Жалбоподателят се оплаква, че е бил задължен да разкрие убежденията си без неговото съгласие и в нарушение на правото на свобода на религията и съвестта, тъй като е било задължително да посочи религията си в личната си карта. Той твърди, че въпросното посочване не може да се счита за съвместимо с чл. 24 § 3 от Конституцията, който предвижда, че „никой не може да бъде принуждаван да разкрие своите религиозни вярвания и убеждения”. Той отбелязва, че този публичен документ трябва да бъде показван при поискване от публичен орган, частно предприятие или в контекста на каквато и да било формалност.

Той заявява също така, че е помолил думата „ислям” да бъде подменена в личната му карта с посочване на неговата вяра като „алеви”, твърдейки, че съществуващото посочване е неправилно. Той оспорва процедурата, в рамките на която е отхвърлено заявлението му, в която Дирекцията по религиозните въпроси е описала неговата вяра като интерпретация на исляма.

А. Допустимост

1. Изчерпване на вътрешноправни средства за защита

23. Правителството заявява, че жалбоподателят, който само е помолил съдебните власти да подменят думата „ислям” в неговата лична карта с означаване на неговата вяра като „алеви”, не е изчерпал надлежно вътрешноправните средства за защита по отношение на оплакването му относно свободата на религията и съвестта. Според правителството, жалбоподателят никога не е твърдял, че означаването на религията му в личната му карта е несъвместимо с неговата свобода на религия и съвест.

24. В рамките на допустимия срок жалбоподателят не е представил становище в отговор на този въпрос.

25. Съдът припомня, че правилото за изчерпване на вътрешноправните средства за правна защита, определено в чл. 35 § 1 от Конвенцията, изисква от жалбоподателите да използват наличните във вътрешното законодателство правни средства за защита, доколкото те са ефективни и адекватни, за да предоставят на ответната държава

възможността да поправи твърдените нарушения, преди тези оплаквания да бъдат представени пред Съда (виж, измежду други авторитети, *Fressoz and Roire срещу Франция* [ГК], № 29183/95, § 37, ECHR 1999-I).

26. В настоящия случай Съдът отбелязва, че в жалбата си до вътрешните съдилища, жалбоподателят, подчертавайки дълбокото си несъгласие с наложеното му задължение да има лична карта, в която религията му е означена като „ислям”, ясно е възразил срещу въпросното обозначение, разчитайки на конституционната защита на свободата на религията и съвестта и на своето гражданство в светска държава (виж параграф 7 по-горе).

27. Съдът отбелязва, че по същото време в Турция е било задължително религията да бъде отбелязана в личните карти, и че в решението си от 21 юни 1995 г. Конституционният съд е приел, че това е в съответствие с чл. 24 § 3 от Конституцията, въпреки посочването в същата конституционна разпоредба, че „никой не бива да бъде принуждаван ... да разкрива своите религиозни вярвания и убеждения”.

28. Следователно, като има предвид описаната по-горе правна рамка през разглеждания период, Съдът няма съмнение, че като е поискал обозначението „ислям” в личната му карта да бъде заменено с неговата вяра „алеви”, жалбоподателят е поискал да се възползва от конституционната защита на свободата на религия и съвестта си, предоставена от чл. 24 § 3 от турската Конституция, особено като се има предвид, че пред Касационния съд той ясно е оспорил задължителното посочване на религия, като е поискал като алтернатива същото да бъде изцяло заличено от личната му карта (виж параграф 10 по-горе).

29. Следователно, Съдът намира, че в твърденията си пред турските съдилища жалбоподателят ясно е препратил към оплакванията си по чл. 9 от Конвенцията. Поради това, предварителното възражение на правителството за неизчерпване на вътрешноправните средства за защита следва да се отхвърли.

2. Статус на жертва

30. Правителството поддържа, че жалбоподателят не може да твърди, че е жертва на нарушение на правото си на свобода на изповядване на религията. Според него, отхвърлянето на искането на жалбоподателя не е накърнило същината на правото му на изповядване на религията му, тъй като посочването на религията в личната карта не може да се тълкува като мярка, заставляща всички турски граждани да разкрият религиозните си вярвания и убеждения, и като ограничение на свободата на изповядване на религията чрез богослужение, преподаване, практикуване и спазване на ритуали. Освен това, като се позовава на практиката на турските съдилища (виж параграф 16 по-

горе), правителството твърди, че всеки, който желае да заличи съответната информация изцяло, може да се обърне към гражданските съдилища.

31. Съдът намира, че аргументът на правителството, основан на липсата на статус на жертва на жалбоподателя, повдига въпроси, които са тясно свързани със същината на оплакването по чл. 9 от Конвенцията. Поради това, Съдът го присъединява към въпросите по същество (виж, *mutatis mutandis*, *Airey срещу Ирландия*, 9 октомври 1979 г., § 19, Series A no. 32).

3. Други основания за недопустимост

32. Съдът отбелязва, че това оплакване не е явно необосновано по смисъла на чл. 35 § 3 от Конвенцията и не е недопустимо на друго основание. Поради това, то следва да се обяви за допустимо.

В. Спазване на чл. 9 от Конвенцията

1. Аргументи на страните

33. Правителството твърди, че няма намеса в упражняването от жалбоподателя на правото му на свобода на религията, тъй като не може да се направи пряка връзка между посочването на религията в личните карти и свободата на религията и съвестта. То не може да се тълкува като изискване за разкриване на религиозните убеждения или като ограничаване на свободата на изповядване на религията чрез богослужение, преподаване, практикуване и спазване на ритуали.

34. Като се позовава на решението на турския Конституционен съд от 21 юни 1995 г. (виж параграф 16 по-горе), правителството също така твърди, че посочването на религията в личните карти не засяга същината на правото на свобода на религията и изповеданията; то се изисква за целите на публичната политика, общия интерес и обществените нужди. То по никакъв начин не представлява мярка, имаща за цел да застави който и да било индивид да разкрие своите убеждения или да порицае или преследва когото и да било поради религиозните му убеждения. Република Турция е светска държава, в която свободата на религията е изрично провъзгласена в Конституцията. Поради това, оспорваната мярка не може да се счита за ограничаване на свободата на религия на жалбоподателя.

35. Освен това, според правителството, съдържанието на личната карта не може да зависи от желанията на всеки гражданин. Като се имат предвид множеството вярвания в рамките на исляма (например „ханефи” или „шафии”) или мистичните ордени (като „мевлеви”, „кадири” или „накшбанди”), различните изповедания или клонове на

същата религия не трябва да се посочват, за да се защити общественят ред и неутралността на държавата. Що се отнася до ролята на Дирекцията по религиозните въпроси, правителството твърди, че съгласно приложимото законодателство тя отговаря за предоставянето на консултации по въпроси, свързани с мюсюлманската религия. Тя действа в съответствие с принципа на секуларизма и отговаря за зачитането на фундаменталните основи на мюсюлманската религия, които са валидни за всички мюсюлмани. Освен това, като се позовава на чл. 10 от Конституцията (виж параграф 12 по-горе), правителството посочва, че държавата е длъжна да гарантира равното третиране на различните секти и тълкувания в рамките на една и съща религия.

36. Жалбоподателят, който не е представил становище в указания от Съда срок, твърди във формуляра на жалбата си, че отхвърлянето на искането му за замяна на обозначението „ислям” в личната му карта с вярата му „алеви” представлява намеса в правото му на свобода да практикува религията си. Той се оплаква също така, че е бил задължен да разкрие убежденията си, тъй като това обозначение в личните карти е било задължително.

2. Преценката на Съда

37. Съдът припомня, че свободата на мисълта, съвестта и религията, провъзгласена в чл. 9, е една от основите на „демократичното общество” по смисъла на Конвенцията. В своя религиозен аспект тя е един от най-важните елементи, формиращи самосъзнанието на вярващите и разбирането им за живота, но също така е и ценна придобивка за атеистите, агностиците, скептиците и незаинтересованите. Плурализмът, който е неразделна част от едно демократично общество и за чието извоюване са дадени скъпи жертви през вековете, зависи от нея. Тази свобода включва, *inter alia*, свободата на индивида да има или да няма религиозни убеждения и да практикува или да не практикува религия (виж, наред с други източници, *Kokkinakis срещу Гърция*, 25 май 1993 г., § 31, Series A no. 260-A, и *Buscarini and Others срещу Сан Марино* [ГК], № 24645, § 34, ECHR 1999-I).

38. Докато религиозната свобода е въпрос предимно на индивидуалната съвест, тя също така предполага свободата на индивида да изповядва религията си насаме и изолирано или в общност с други лица, публично и в обкръжението на онези, които споделят вярата му. Освен това, Съдът е имал възможност да посочи, че чл. 9 включва и негативни права, например свободата да не се изповядват религиозни убеждения и да не се практикува религия (виж в този смисъл цитираните по-горе *Kokkinakis* и *Buscarini and Others*).

39. Съдът отбелязва, че жалбоподателят, който е заявил, че е член на религиозната общност алеви, е трябвало да носи лична карта, в която религията му е била обозначена като ислям. На 7 май 2004 г. жалбоподателят е направил искане до Районния съд в Измир за вписване на религията му в квадратчето за обозначаване на религията (виж параграф 7 по-горе). Освен това, той е оспорил задължителното посочване на религията пред Касационния съд, като алтернативно е поискал тя да бъде заличена от личната му карта, позовавайки се на правото си да не бъде заставян да разкрива убежденията си (виж параграф 10 по-горе). Въпреки това, въз основа на становище на Дирекцията по религиозните въпроси, Районният съд е отхвърлил исканията му с мотивите, че „в личните карти се посочва само общата религия, но не и тълкуването или клонът на конкретна религия”. Според националния съд „вярата алеви е тълкуване на исляма, което е повлияно от суфизма и има конкретни културни особености” (виж параграф 9 по-горе).

40. Съдът отбелязва, че съгласно националното законодателство, приложимо през разглеждания период, жалбоподателят, подобно на всички турски граждани, е бил задължен да носи в себе си лична карта, посочваща религията му. Този публичен документ е трябвало да бъде показван по искане на всяка публична власт или частно предприятие или в контекста на каквито и да било формалности, изискващи идентифицирането на притежателя.

41. В тази връзка Съдът намира за необходимо да припомни, че по делото *Sofianopoulos and Others срещу Гърция* ((реш. по допустимост), №№ 1977/02, 1988/02 и 1997/02, ECHR 2002-X), той е приел, че личната карта не може да се разглежда като средство, имащо за цел да гарантира, че последователите на която и да било религия трябва да имат право да упражняват или изповядват религията си. Той обаче намира, че правото да се изповядва религията или убежденията има и негативен аспект, а именно – лицата имат право да не бъдат задължавани да разкриват религията или убежденията си и да не бъдат принуждавани да действат по начин, от който е възможно да се направи заключение, че изповядват или не изповядват определени убеждения. Следователно, държавните власти нямат право да се намесват в сферата на индивидуалната свобода на съвестта и да се стремят да разкрият религиозните убеждения на индивидите или да ги задължат да ги разкрият (виж *Alexandridis срещу Гърция*, № 19516/06, § 38, 21 февруари 2008 г.).

Съдът ще разгледа това дело от гледна точка на негативния аспект на свободата на религията и съвестта, а именно – правото на лицата да не бъдат задължавани да разкриват убежденията си.

42. Съдът не намира за убедителен аргумента на правителството, че въпросното посочване не може да се тълкува като мярка,

принуждаваща всички турски граждани да разкрият религиозните си убеждения и вярвания. В случая е намесено правото на лицата да не разкриват религията или убежденията си, което попада във *forum internum* на всяко лице. Това право е присъщо на понятието за свобода на религията и съвестта. Да се тълкува чл. 9 като позволяващ всякаква форма на принуждаване с оглед разкриването на религията или убежденията, би накърнило самата същина на свободата, която той трябва да гарантира (виж, *mutatis mutandis*, *Young, James and Webster срещу Обединеното кралство*, 13 август 1981 г., § 52, Series A no. 44; виж също особеното мнение на един от съдиите от Конституционния съд, параграф 16 по-горе).

43. Освен това, с оглед на честото използване на личните карти (регистрация в училище, проверки на самоличността, военна служба и т.н.), посочването на религиозните убеждения в официални документи като личните карти излага носителите на опасност от дискриминационни ситуации в отношенията им с административните власти (виж цитираното по-горе *Sofianopoulos and Others*).

44. Освен това, Съдът не разбира защо би било необходимо да се посочва религията в гражданските регистри или в личните карти за демографски цели, мярка, която задължително предполага законодателство, задължаващо разкриването на религиозните убеждения.

45. Съдът също така отбелязва, че жалбоподателят е оспорил процедурата, с която е отхвърлено искането му и в хода на която Дирекцията по религиозните въпроси е описала вярата му като тълкуване на исляма (виж параграф 22 по-горе). В тази връзка Съдът отбелязва, че винаги е подчертавал, че в едно демократично общество, в което държавата е основният гарант на плурализма, включително и на религиозния плурализъм, ролята на властите не е да приемат мерки, покровителстващи едно тълкуване на религията срещу друго такова, с цел да принудят едно разделено общество или част от него да се обедини под единно лидерство против волята му (виж *Serif срещу Гърция*, № 38178/97, § 53, ECHR 1999-IX). Задължението на държавата за неутралност и безпристрастност, както е дефинирано в съдебната практика, е несъвместимо с каквото и да било правомощие на държавата да оценява легитимността на религиозните убеждения и изисква от държавата да гарантира, че противоречащите си групи ще се толерират взаимно, дори и когато произхождат от една и съща група (виж, *mutatis mutandis*, *Manoussakis and Others срещу Гърция*, 26 септември 1996 г., § 47, *Reports of Judgments and Decisions* 1996-IV, виж също *Metropolitan Church of Bessarabia and Others срещу Молдова*, № 45701/99, § 123, ECHR 2001-XII).

46. Поради това, Съдът намира, че оценката на религията на жалбоподателя от националните власти въз основа на становище на

орган, отговарящ за ислямските религиозни работи, е в нарушение на задължението на държавата за неутралност и безпристрастност.

47. Правителството привлича вниманието на Съда върху факта, че след законодателните изменения, приети със Закона за услугите по гражданско състояние, жалбоподателят има право да иска квадратчето за религия да остане празно (виж параграфи 17-18 по-горе).

48. Съдът отбелязва, че съгласно Закона за услугите по гражданско състояние от 29 април 2006 г., регистрите за гражданско състояние продължават да съхраняват информация за религията на гражданите (чл. 7 от Закона). Съгласно чл. 35 (2) обаче „информацията относно религията на дадено лице се вписва или изменя въз основа на писмена декларация на съответното лице; квадратчето за тази цел може да бъде оставено празно или информацията да бъде заличена.”

49. Според Съда, това изменение не се отразява на изложените по-горе съображения, тъй като личните карти все още съдържат квадратче за религиозна принадлежност – независимо дали е оставено празно или не. Освен това, всеки, който желае да измени информацията относно своята религия в личната си карта, трябва да представи писмена декларация. Въпреки че съответните закони и подзаконови нормативни актове не уреждат съдържанието на тази декларация, Съдът отбелязва, че самият факт, че трябва да се иска заличаване на религията от регистрите за гражданско състояние, може да представлява разкриване на информация, свързана с отношението на лицето към религията (виж, наред с други източници, *Folgerø and Others срещу Норвегия* [ГК], № 15472/02, § 98, ECHR 2007-III, и цитираното по-горе *Hasan and Eylem Zengin*, § 73).

50. Това се отнася и за жалбоподателя. Той трябва да информира властите за своята вяра, за да бъде вписана тази информация в личната му карта. Тъй като картата е получена по такъв начин и често се използва в ежедневието, тя представлява *de facto* документ, изискващ от жалбоподателя да разкрива религиозните си убеждения против волята си при всяко използване.

51. Във всеки случай, когато личните карти имат квадратче за религиозна принадлежност, оставянето му празно също има специфична конотация. Носителите на лични карти, които не съдържат информация за религия, биха се отличавали, противно на волята им и поради намеса на властите, на фона на онези, в чиито карти са вписани религиозните им убеждения. Освен това, фактът, че дадено лице не желае информацията да бъде вписана в личната му карта, е тясно свързан с най-съкровениите му убеждения. Съдът съответно намира, че би възникнал въпрос за разкриването на един от най-интимните аспекти на личността.

52. Тази ситуация несъмнено е в противоречие с принципа за свобода на индивидите да не разкриват религията или убежденията си.

В тази връзка Съдът отбелязва, че въпросното нарушение не произтича от отказа на властите да отбележат вратата на жалбоподателя (алеви) в личната му карта, а от проблема, че религията изобщо се посочва – независимо дали задължително или по избор – в личната карта. Поради това, Съдът заключава, че жалбоподателят все още може да претендира, че е жертва на нарушение, независимо от законодателните промени от 29 април 2006 г., и отхвърля възражението на правителството (виж параграф 31 по-горе).

53. Следователно, има нарушение на чл. 9 от Конвенцията.

III. ТВЪРДЯНО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕНОВЕ 6 И 14 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

54. Жалбоподателят се оплаква и от нарушение на чл. 6 от Конвенцията, тъй като районният съд е потърсил единствено становището на Дирекцията по религиозните въпроси, една публична институция. Според него, тази институция не е била компетентна да дава становище за алеви, тъй като не била специализирана във вероизповеданието алеви и нямала интерес към него. Той добавя, че ако съдът беше поискал становище от Федерацията на сдруженията Алеви-Бекташи (частна федерация на сдруженията алеви), нейното тълкуване щеше да е различно от това на Дирекцията по религиозните въпроси. Съдът е трябвало да потърси мнението на тази федерация или на специалисти по религиозните въпроси. Жалбоподателят твърди, че поради тази причина националните съдилища са извършили неадекватна проверка, което е направило процеса несправедлив.

55. Най-накрая, жалбоподателят посочва, че това искане е било оставено без уважение от националните съдилища, тъй като той е привърженик на религиозната общност алеви. Районният съд е поискал мнението единствено на публична институция, която отричала самото съществуване на алеви, а не е потърсил становище от горепосочената федерация. Според жалбоподателя, това представлявало дискриминация, поради което имало нарушение и на чл. 14 от Конвенцията.

56. Правителството оспорва този аргумент.

57. Съдът отбелязва, че тези оплаквания са свързани с разгледаните по-горе, поради което следва също да се обявят за допустими. С оглед на констатациите си по чл. 9 от Конвенцията обаче (виж параграф 53 по-горе), Съдът намира, че не е необходимо да разглежда отделно въпроса, дали в случая е имало нарушение и на другите посочени от жалбоподателя разпоредби.

IV. ПРИЛОЖЕНИЕ НА ЧЛЕНОВЕ 41 И 46 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

58. Членове 41 и 46 от Конвенцията предвиждат:

Член 41

„Ако Съдът установи нарушение на Конвенцията или на протоколите към нея и ако вътрешното право на съответната високодоговаряща страна допуска само частично обезщетение, Съдът, ако е необходимо, постановява предоставянето на справедливо обезщетение на потърпевщата страна.”

Член 46

„1. Високодоговарящите страни се задължават да изпълняват окончателните решения по същество на Съда по всяко дело, по което те са страна.

2. Окончателното решение на Съда се изпраща на Комитета на министрите, който следи за неговото изпълнение.”

59. Жалбоподателят не е представил претенции за справедливо обезщетение в посочения от Съда срок. Поради това, Съдът намира, че не е необходимо да му присъжда никаква сума по това перо.

60. Съдът също така отбелязва, че в настоящия случай той се е произнесъл, че посочването на религиозните убеждения в регистрите за гражданско състояние или в личните карти е несъвместимо със свободата на индивидите да не разкриват религиозните си убеждения (виж параграф 53 по-горе). Тези заключения сами по себе си подсказват, че нарушението на правото на жалбоподателя, гарантирано от чл. 9 от Конвенцията, се дължи на проблем, свързан с посочването – било то задължително или по избор – на религията в личните карти. В тази връзка той намира, че премахването на квадратчето за религия може да представлява подходяща форма на обезвреда с оглед преустановяването на установеното нарушение.

ПО ИЗЛОЖЕНИТЕ СЪОБРАЖЕНИЯ, СЪДЪТ

1. *Обявява*, с мнозинство, жалбата за допустима;
2. *Присъединява към въпросите по същество*, с шест на един глас, възражението на правителството във връзка с липсата на статус на жертва на жалбоподателя и го *отхвърля* с шест на един глас;
3. *Решава*, с шест на един глас, че има нарушение на чл. 9 от Конвенцията;

4. *Решава*, с шест на един гласа, че не е необходимо да разглежда отделно въпроса, дали има нарушение на членове 6 и 14 от Конвенцията в настоящия случай.

Изготвено на френски език и обявено писмено на 2 февруари 2010 г., съгласно чл. 77 §§ 2 и 3 от Правилника на Съда.

Sally Dollé
Секретар

Françoise Tulkens
Председател

В съответствие с чл. 45 § 2 от Конвенцията и чл. 74 § 2 от Правилника на Съда, към решението е приложено особено мнение на съдия Cabral Barreto.

Особените мнения не са преведени на български език, но са приложени на английски и/или френски към официалната версия/версии на решението, публикувано в базата данни с практиката на Съда HUDOC.

© Съвет на Европа/Европейски съд по правата на човека, 2013 г.

Официалните езици на Европейския съд по правата на човека са английски и френски. Този превод не обвързва Съда и Съдът не поема никаква отговорност за качеството му. Преводът може да бъде изтеглен от базата данни с практиката на Европейския съд по правата на човека HUDOC (<http://hudoc.echr.coe.int>) или от всяка друга база данни, на която Съдът го е предоставил. Преводът може да бъде възпроизвеждан за нетърговски цели, при условие че е цитирано пълното заглавие на делото и посочената по-горе информация за авторските права. В случай че възнамерявате да използвате за търговски цели която и да било част от този превод, моля свържете се с publishing@echr.coe.int.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2013.

The official languages of the European Court of Human Rights are English and French. This translation does not bind the Court, nor does the Court take any responsibility for the quality thereof. It may be downloaded from the HUDOC case-law database of the European Court of Human Rights (<http://hudoc.echr.coe.int>) or from any other database with which the Court has shared it. It may be reproduced for non-commercial purposes on condition that the full title of the case is cited, together with the above copyright indication. If it is intended to use any part of this translation for commercial purposes, please contact publishing@echr.coe.int.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2013.

Les langues officielles de la Cour européenne des droits de l'homme sont le français et l'anglais. La présente traduction ne lie pas la Cour, et celle-ci décline toute responsabilité quant à sa qualité. Elle peut être téléchargée à partir de HUDOC, la base de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (<http://hudoc.echr.coe.int>), ou de toute autre base de données à laquelle HUDOC l'a communiquée. Elle peut être reproduite à des fins non commerciales, sous réserve que le titre de l'affaire soit cité en entier et s'accompagne de l'indication de copyright ci-

dessus. Toute personne souhaitant se servir de tout ou partie de la présente traduction à des fins commerciales est invitée à le signaler à l'adresse suivante : publishing@echr.coe.int.